

Фото Володимира КОВАЛЕНКА.

СКАРБИ Сагайдачних

Уже впродовж кількох місяців, після похорону, вдову Героя третирують авантюристи: продайте ордени та медалі померлого чоловіка...

Григорій ХВОСТЕНКО

«СУМЩИНА»

Вчені вважають, що село Княжичі Ямпільського району існує ще з часів Київської Русі. Деякі документи стверджують: саме тут знаходилася школа для хлопчиків, дітей давньоукраїнських князів - княжичів (звідси й назва населеного пункту), у якій їх навчали грамоти, військових премудростей, потрібних для оборони рідної землі. Значно пізніше, вже у XVII-XVIII століттях, цей край опинився під рукою лівобережних українських гетьманів. Ті радо надавали вільні землі переселенцям із Правобережжя, серед яких нерідко були й сім'ї з гучними, славетними прізвищами. Так з'явилися в Білиці та Ямполі Дорошенки - прямі нащадки видатних політичних та військових вітчизняних діячів; у Чуйківці - Морозенки. А у Княжичах - Сагайдачні...

Звичайно ж, народжена в 1920-х Наталя (її, як і всіх Наталок у Княжичах, називали зменшеним ім'ям - Тала) про це довідалася, коли виросла. А дитинчам знала лише, що вона - Сагайдачна, що в селі є ще кілька сімей із таким прізвищем. В одній з них - хлопчик Павло; вона, Тала, живе з батьками на «Червоному хуторі», а Павлусь - на «Червоному маяку» (після 1930-го більшовицька влада вилучила давні, ще козацькі назви вулиць села і «присвоїла» їм назвиська відповідних колгоспів...). Сталося так, що саме з цим Павлусем пов'язаний у свідомості Наталочки один з перших дитячих спогадів. У селі поставили для дітей гоїдалку. Бешкетник Павло, розхитуючи стропила, так високо злетів на ній, що не втримався і впав. Якусь там собі кістку зламав. Хтось побіг по дорослих, решта дівчорі обступила хлопчика, що, блідий, лежав на землі. Тала вразилася: так забився, а не плаче! Хоча він і на п'ять років

від неї старший, та все ж... Не втрималася, ніжно торкнулася пучками Павлусевої щоки. І підліток - може, й сам не розуміючи чому - не гримнув на дівчисько, за хлоп'ячим звичаєм, не прогнав її, а глянув на Талу здивованими очима, в яких зблиснули вдячність і теплінь...

Час ішов. Наталя пішла до школи, коли Павло вже закінчував ту семірічку. А закінчивши, поїхав до Узбекистану, де працював слюсарем. Повернувся в 1941-ім, мужній і красивий у свої 19, і, звісно ж, не звертав уваги на 13-річне дівча, яке полохливо проводжало його очима з-під чорних брівок, сховавшись за тином... А от коли із села, у серпні того ж року, Павла на фронт брали, Наталя не запам'ятала. Можливо, тому, що врізалася у свідомість щемна картина прощання з батьком, Антоном Арсентійовичем. Наказував дружині, Марії Павлівні, берегти себе і трьох їхніх дітей, а він обов'язково повернеться, тільки-но розправиться із супостатом, який посмів ступити на рідну землю.

Закінчення на стор.2

Закінчення. Початок на 1-й стор.

Забігаючи наперед, скажемо: мужньо воював Антон Сагайдачний, не посоромив славного козацького роду, свідчення тому – різні рази нагород на грудях. Але... Повернувшись, вивинив не виконала його наказ дружина. Марія Павлівна була його дружиною - Сагайдачною; вона теж не могла миритися із ворогом на своїй землі. І коли в доволниших лісах з'явилися партизани, вважала за свій обов'язок не стояти осторонь їхньої боротьби. Та знайшовся зрадник. Гестапівці схотіли партизанську помічницю, відвезли в Хутір-Мисайлівський, довго катували, а потім стратили, так і не вибивши з неї потрібні їм звізання.

Ох, нелегко довелось трьом діткам Сагайдачних у ті чорні дні. Ненависть до ворогів залеклася в Талчвиному серці, очима благає далекого батька, аби помстився за смерть мамі, пригладувала і Павла, який теж десь на фронті, громить фашистів... Коли ж наші звільнили Київчачі, 16-річна - але така вже доросла - Наталя Сагайдачна, як і всі, хто міг, пішла в колгосп.

- Робила все, що заставляли, що мали б чоловіки робити, та вони ж виконували важливішу роботу, там, на своїх фронтах, - пригадує нині Наталя Антонівна. Як плавно, чисто, соковито звучить з її вуст прадідівська українська мова! - Гасло «Все для фронту, все для перемоги» ми, 16-річні, сприймали тоді всім серцем, і в тому була висока, шляхетна суть.

Якось громовицею гримнула селом новина: а ми чули, що гині Павло. Са-

Роки йшли. Повернулася в рідні краї. У вродливої, ще молодій Наталі Сагайдачної заліцельники вистачало. Відбивалася, лишившись із собою на одинці, добувала знімок, з отим «Талі - Павло», проте надія на зустріч з кожним місяцем танула, танула... А час гвинув! Вийшла замък. Жили у Свєсі. Народили й виховували двох доньок. Чоловік працював на на-сосному заводі, вона, вже Наталя Деряч, - головою профкому дубильного підприємства. Здобула по-вагу колективу, всього сел-лиця, до неї йшли за пора-дою, до її думок прислуха-

Скарби Сагайдачних

лись. Здавалося, так триватиме і далі. Та чоловік, захворівши, помер, тож ста-ла вдовою в неповних півніку. Віддала себе дітям, громадській роботі. Про Павла, звичайно ж, із газет знала, що за станом здоров'я обличив армійську службу, живе тепер в Сумах, як писала преса, займається військово-патріотичною роботою. Чувала, якось і гали-

артилеристів, здійснив подвигів кілька підвигів і був удостоєний звання Героя. І квіття Берліна... Він говорив мені про такі деталі, моменти, про які міг довіритися лише мені. Адже лише тепер ми дізнаємося всю правду про ту війну. Я ж, у свою чергу, мов на духу, мов кінострічку, прокрутила йому і

ти, мовляв, вони із «Сумщини», редакція прислала нагороди кушгги. Не повірила Наталя Сагайдачна.

- Свою обласну газету, тоді ще «Більшовицькою зброєю» називалася, і я, і мій чоловік ще до війни почали читати, наші батьки її передплачували. Потім - я у Свєсі, він у Сумах - три-калий час читали її як «Ленінську правду». Останніми роками втішались вже як «Сумщиною». Ваша - і наша! - газета пройшла теж нелегкі, трагічні часи, та журналісти завжди намагалися виховувати в читачів добро, любов до рідного краю, пропагувати високі іде-али. Саме тому, саме до «Сумщини», я і звертаюся: напишіть, аби всі знали, що нагороди мого чоловіка - у музеї, в - для наступних поколінь, і брудніми, загребушим рукам до них зась.

От і пишемо. Хоча знаємо, що без-батченко ніколи не збагнуть Сагайдач-них. Не збагнуть, чому Наталя Анто-нівна і за тоїни локєанського «блбд-не проміняє паперовий чотирькутні-чок - поживале фото із 1946-го року. Їм, нині, у яких душа ще й досі з де-рева не злізла, невтямки, чому все більше української молоді йде не у підворотні базарю, а в бібліотеки ви-нчати історію власного народу та сту-діювати сучасні науки; чому молодіж-ний фестиваль у Полтаві «Мазепа-Фест», незважаючи на вперте ігно-рування владою, на «зелену лунтишо-сусідській недорікуватій «полсі», вже давно з місцевого став усукраїнським, залюбовує все міцніші позиції. Безба-ченко - мавуть вони біологічних бать-ч

Радянського Союзу він радо говорив, і райони гостя надрукувала.

Так радісно і спокійно забилось серце! І замерло: ну, куди тобі, з поля політійниця, до Героя? Та все ж, коли прошуміла весняна звістка про Перемогу, частенько на шлях виглядала. Невже не заїтає в рідне село?

І він приїхав. У грудні 1945-го. Ходив осялом хмілявий - не від вина, а від рідної говірки, від рідних облич, від усвідомлення, що ось, пройшовши всі кола пекла, нарешті він вдома. І в якийсь момент натолуєся щасливими очима на таку знайому постать. Сам не знає, що він врізався йому в свідомість ще тоді, біля давньої дитячої гойдалки. Та невже це Тата? Станов, чорніва красуня, з гордим поворотом голови, із очима, що пропикають душу. Саме таку, у юнацьких снах - Сагайдачну! - він бачив, чекав.

Доля відвела їй тоді лише кілька тижнів. Павло мав іхати на навчання до візьмьового училища. При прощанні простягнув їй своє фото - молодий, усміхнений, із Золотою Зіркою на грудях. Той знімок, із 1946-го, Наталія Антонівна зберегла до сьогоднішнього дня. Дозволяє нам поглядіти на напис на звороті: «Сагайдачний Талі - від Сагайдачного Павла», і ще кілька ніжних фраз, від погляду на які і досі дивним рум'янцем спалахують щоким Наталія Антонівна. А її саму невдової, як тоді, сторожко озирюючись, жартували - «добровільно примусово» - за комсомольською путівкою погнали на шахти Донбасу. Працювала прохідницею штреку на Ворошиловградщині (нині - Луганщина), мила руки і ноги, та до фізичного болю звикла давно. А от що робити із шемом серця? Зв'язок із Павлом перервався, він не знав її адреси, вона - його.

КОЛЕГІЯ

створені не перетиналися. І ось - 1979 рік. Її обрали делегатом на триденну обласну профспілкову конференцію. Зійшла з вагона на сумському вокзалі, застїпннн до виходу вмісто. І раптом позаду: «Талю! Талю!» Озирнулася - якийсь незнайомий чоловік: «Ви до мене? Так я Тата, але вас щось не пам'ятаю...». «Талю, та це ж я, я Сагайдачний Павло!».

Іхотнулася під ногами пероні, і шутнув із нею у голубе небо, і хвионула із серця приабути, але, вивилося, незатамована ніжність. Мов звук скритого, мов грім козацьких литаврів. Торкнулася вустами його щоким - як колпнсь пучками маленьких пальчиків. Замерли ці двоє, лишившись удвох у щїм світї, у гарчїй Сахарї вельюродного перону, після 33-рїчної розлуки.

Три днї конференції пронеслися, мов вихор. Залим були листи, короткі зустрічі. Павло Порфирювич розповїд, що поховав дружину, Ольгу Іванівну, втрапив і єдиногo сина, тїльмї й вїхнї лишилося - онука. Вона теж переповїд, і поневїрїння в Донбасї, і свої свєські буднї. А 7 травня 1980-го, напередоднї 35-рїччя Перемоги, вони побрались. Наталїа Деркач знову стала за паспортм тїєю, якою була й за походженням, і за суттю, і за своїм призначенням у життї - Сагайдачною.

- Він мене дуже любив і жалив, - не стримує світлїх слїз Наталїа Антонївна! - Багато розповїдав про ту свою війну. Так багато, часто і детально, що ті спогадки з часом стали і моїми, переживали їх удвох. Його бої на Західно-му, Центральному, Білоруському, і-му Українському фронтах. Тяжка Львівсько-Сандомирська операція. Форсування Вісли, коли Павло, сержант, командир віддїлення розвїди

Свої думєськї нам життї та все ж ми, Сагайдачїнї, крїзь життї пройшли гдїю та совїсно, нїколи не робили близьким апа, дбали про добро людей рїдної землї.

Про все дозволяє розшттувати Наталїа Антонївна, але - не про кїнчину, не про похорон Павла Порфирювича. Занадто ще свіжа й болюча рана. Та й чнї загойтсь? То ми лише тїпнмо себе час мовлїв, лїкує все. Ой, не все, не все... І хто б мїг кїннути докрї цїї жанї, аби замкнулася у своєму чорному горї, пішла у свої спогадки і мнїлує? Але вона - Сагайдачна; їй боїтьсь сьогоднішня, майбутнє свого народу, вона ладна йти зі своїми триногавими лїди навіть тоді, коли це торкається отїєї найстрашнїшої, незагойної рани.

- Не минуло й сорока днїв по Павлу Порфирювичу, як до нашого будннчїка прїйшло двоє молодївїд. Продайте, кажуць, чоловікові орденї, добре заплатимо. Відповїдаю, що віддала їх до обласного краєзнавчого музею, всі його 57 нагород; вони, кажу, належать не лише Герою Сагайдачному, це слава нашої землї, нашого народу. А ті прїйднїсїтнї крївлятьсь: «Тї, бабка, гупає, продаєти бнї напраща, скїлькo бнї денег загреблї!» Відповїдаю, що ми, Сагайдачїнї, нїколи про грошї не дбали, у нас свої цїннїстї - любов одне до одного, до землї своєї рїдної, прагнення, аби кращим було довколїпнше життїя. Слухають мене, дивлятьсь, мов на прїчнївнїу, і очї так порожнї-порожнї. Моторошно стало звїднї таїї пустошїтнї, таїї безбаччївнї берутьсь? Невже це на нашїй землї?

Думала, забудетьсь той прїкрїй факт, втопнтьсь у чорному горї. Але ж за тїми прїходькїми навїдалося ще двоє, якє старшїх, теж просять нагородї продати. Вказала негїднїцїм на дверї. А за нїмїмї ще... Дехто навіть хотїв спекулювати авторитетом нашої гєр-

рєнєтатїк сьогоднішнї - зрїднї тому Юдї, жонї у 1942 році видав гєстатївнїцїм Марїю Сагайдачнїу. Готонї продати рїдну моту, рїдну землї, рїдну матїр (вїдно така в нїх є) за задоволення тїя-рївнїтїк, нївнїхїх істїннїтївїк побольше «баблї», кращє їстї, кращє кїнзїтїсь...

А Сагайдачнї? Вони бунї, є і будуть сїлїю нашої землї, осереддїм, на яко-мї завжди триматїмутьсь народнї цїннїстї - Любов, Добро, а вїдтак, і Щастїя.

Не збачнїти безбаччївнїм Сагайдачнїх. Сподїваємось, вони хоч збачнїть це: немає орденїв в оселї Наталїї Антонївнї, вони в музеї, вони гнїнукули бруднїх рук, готонїх продати все заради наживнї, теж не ходїть...

- Разом із директором Сумського краєзнавчого музею Владїславом Терєнтьєвнїм та завідувачкою віддїлом Нїною Евтушенїю обережно торкаємось орденїв Героя Сагайдачного. Нї, це не здається - вїд нїх струменїть пульсуюче тепло. За щїмї нагородами не лише 9 поранень і 3 контузїї Павла Порфирювича; не лише сотнї смертєй дорогїх йому людей - бойовнїх побратїмїв. За великим рахунком, за щїмї нагородами - і наша кїнвока слава, і слава козацька, і ратна - на полях Великої Вітчїзнїнїної. За нїмї наша трагїчна, водночас і героїчна історїя, яка не продається. Яку ми, ду-хонївнї спадкоємцї Сагайдачнїх, маємо передїти наступнїм поколїпнєм. Мужнїю, якї нашї попереднїкї, переживнїши теперїшнї нєлегкї часи, коли нам намагаютьсь вїбнїти в мїзкї, вїбнїто все продается за грошї, нїбнїто вони - єдинї свїтнї в щїмїу свїтї. Мнїж жваємо, що це не так, що пощєзнуть безбаччївнї та перєвертнї, мов роса на сонцї, і заплїтутьсь нам справжнї цїннїстї, справжнї скарбн, Скарбн Сагайдачнїх.